

N:o 55.

Ank. till Riksd. kansli den 6 maj 1902, kl. 7 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående noggrannare bestämmelser rörande bokföringsskyldighet.

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till behandling af lagutskottet hänvisad motion, n:o 2, har herr *E. O. V. Wavrinsky* anfört följande:

»Det torde icke bestridas, att bokföring verkar uppfostrande. Den gifver väckelser till sparsamhet och omtanke, utvecklar ordningssinnet och ansvarskänslan.

Redan af dessa skäl är det angeläget, att enkel och lättfattlig bokföring får en så vidsträckt användning som möjligt i vårt land, der de nyssnämnda egenskaperna icke äro utvecklade i någon synnerligen hög grad.

Något allmänt bokföringstvång kan ej ifrågasättas. I privatlivet måste bokföringen vara ett frivilligt åtagande, som dock kan, i vidsträcktare mån än nu är fallet, vinna insteg genom en väckande undervisning på detta område inom skolorna.

Deremot stadgar lagen med rätta sådant tvång för handels- och näringsidkare, ehvad det är enskild man, bolag eller förening.

Bestämmelserna härom innefattas i §§ 1 och 2 af kongl. förordningen den 4 maj 1855 angående handelsböcker och handelsräkningar.

I den förra af dessa paragrafer gifves en generel beteckning för dem, som bokföringsskyldighet åligger, och i den senare angifvas de slag af näringsidkare, hvilka falla under den i § 1 gifna allmänna beteckningen.

Dessa bestämmelser lyda sålunda:

§ 1.

En hvar, som i den ordning särskilda författningar innehålla, i stad eller på landsbygden, till sitt yrke gjort att i gross eller i minut handel såsom näring idka eller att varor till försäljning tillverka eller bearbeta, vare, ehvad det är enskild man, bolag eller förening, pliktig ordentliga handelsböcker föra, såsom här nedan sägs. — Lag samma vare för enkelt bolag, som blifvit i handelsregistret infördt, så ock för aktiebolag, ändå att det ej idkar sådant yrke, som nu är sagdt.

§ 2.

Under stadgandet i första punkten af 1 § inbegripas: de, som peuningehandel och bankrörelse drifva; de, som för egen räkning eller i kommission in- eller utrikes varor uppköpa, för att dem åter utsälja; de, som i kommission varor till utsäljning emottaga; de, som för in- eller utrikes sjöfart skepp eller fartyg bygga eller utrusta, för att dem på frakt upplåta eller försälja; de, som mot sjö- eller eld- eller annau skada försäkring öfvertaga; idkare af apoteksrörelse; idkare af boktryckeri- och bokförlagsrörelse; idkare af gröfre eller finare smidesbruk och af verk för tackjernsblåsning och jerngjuteri; idkare af fabriker och manufakturverk; idkare af de borgerliga yrken, som hafva till ändamål att lifsmedel eller drycker till försäljning bereda; och de, som till sitt yrke gjort att på beting öfvertaga uppförande och bättrande af hus och byggnader. — Undantagne äro: jordbrukare och idkare af de näringar, hvilka med jordbruket sammanhänga eller såsom föremål för husflit äro att betrakta; idkare af grufvedrift och bergsmannahandtering, handtverkare, som hufvudsakligen på beställning varor förfärdiga; och de, som, utan biträde af andra än hustru och barn, mångleri- eller annan sådan mindre handelsrörelse idka, eller lifsmedel, drycker eller andra varor till försäljning bereda.

I motion n:o 2 inom Andra Kammaren tillät jag mig i fjol anföra tvifvelsmål om att denna lag, med den utveckling handels- och näringslivet på de sista 50 åren tagit, vore tillfyllestgörande och på anförda

skäl yrka en revision af denna lag i berörda afseende, för att få bokföringsskyldigheten utsträckt.

Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskott erkände i sitt utlåtande häröfver, n:o 17, att de anmärkningar, åt hvilka jag i berörda afseende gifvit uttryck, egde befogenhet. Utskottet säger: I betraktande af de principer, som lågo till grund för 1855 års förordning, kan det synas ganska egendomligt, att man bland bokföringspligtiga rörelser icke återfinner industrier med så kolossal omfattning som t. ex. trävarurörelsen samt grufdriften och bergsmannahandteringen. Orsaken härtill är helt visst att söka i den omständigheten, att nämnda förvärfsgrenar ursprungligen varit binäringar till jordbruket och för ett halfsekel sedan ännu ej löst sig från sitt samband dermed och antagit en fullt stor-industriell karakter. På liknande sätt torde det låta sig förklara, att exempelvis 1850-talets i afseende på omfånget blygsamma värdshusrörelse ej uppfördes bland bokföringspligtiga handteringar, enär man säkerligen ej då kunde föreställa sig, att ur densamma skulle inom kort utveckla sig sådana millionföretag som våra dagars väldiga hotell- och restaurationsaffärer.

Ensamt dessa få exempel, till hvilka flera motsvarigheter torde finnas, synas emellertid ådagalägga, att bestämmelserna i § 2 af 1855 års förordning angående handelsböcker och handelsräkningar ej längre kunna anses i allo tidsenliga, utan att de böra i vissa delar lämpas efter nu rådande förhållanden, så vida det syfte, man genom nämnda förordning ville uppnå, skall kunna i afsedd grad vinnas.

Denna uppfattning godkände kammaren enhälligt.

Första Kammarens andra tillfälliga utskott fann »industriens och näringarnas utveckling möjligen påkalla någon modifikation af förordningen». Hvad utskottet menar med *modifikation* är ej så lätt att afgöra. Men då utskottet förut i samma sats erinrat om att skyldigheten att föra böcker enligt utskottets mening icke lärer vara inskränkt till endast dem, som i förordningens 2 § särskildt uppräknas såsom bokföringsskyldige, torde man vara berättigad draga den slutsatsen, det utskottet gör ett medgifvande åt Andra Kammarens uppfattning.

Utskottet tillägger, att behandlingen af fråga härom synes böra ega rum i annan ordning än genom tillfälligt utskott. Det är denna anvisning jag härmed stält mig till efterrättelse, då jag afskilt denna fråga från de öfriga — om revision och kontroll — hvilka jag i nyssnämnda motion n:o 2 behandlade.

Det understöd jag sålunda rönt för min framställning om utsträck-

ning af bokföringsskyldigheten gäller emellertid endast det område, som begränsas af § 1 af kongl. förordningen af 1855.

Men jag har i min åberopade motion vågat ifrågasätta en ytterligare utsträckning, nemligen till *hvar och en, som till förvaltning mot-tager annans medel eller egendom.*

Härom hafva ingendera kammarens utskott närmare uttalat sig. Jag anser dock denna fråga så vigtig, att den förtjenar att tagas i öfvervägande.

Antalet förmyndare, kassaförvaltare och andra redovisningsskyldige stiger, och de missbruk, som bedrifvas vid dessa förvaltningar, äro i oroväckande tillväxt.

Bokföringspligten skulle helt visst tjena till att erinra de ombetrodda om deras ansvar, och bokföringen, om aldrig så enkel, att ställa framför deras ögon detta ansvars betydelse samt afhålla många bland dem att indraga de anförtrodda medlen i deras egna affärer. Och staten bör väl med största omsorg egna sig åt att genom klok lagstiftning förekomma brott, göra det lätt för samhällets medlemmar att handla rätt och försvåra för dem att handla orätt.

Lagen tvingar köpmän till bokföring, under ansvar i händelse af obestånd, i deras kreditorers intresse. Kunna de ej göra rätt för sig och hafva brustit i fullgörandet af sin bokföringsskyldighet, straffas de. Deras kreditorer äro dock i regeln köpmän, som välja sina risker och handla med beräkning, ja, till och med kunna af gäldenären-redovisaren fordra säkerhet för redovisningen. Huru mycket större skäl är det icke då, att samma kraf, som ställes på köpmän i deras kreditorers intresse — att de skola föra räkenskapsböcker — ställes på förvaltare af förmyndaremedel, fattiges och åldriges försörjningsmedel af olika slag m. m. d., då fordringsegarne i dessa fall äro så hjälplösa varelser som omyndiga, fattiga och ålderstigna. Det är i det senare fallet ej mindre viktigt än i det förra att hålla reda på hvart pengarne taga vägen.

Att bokföringen skulle afhålla personer med brottsliga anlag från missbruk af det förtroende de erhållit, vågar jag ej påstå. Men min erfarenhet, och en icke ringa såsom tjänsteman i en försäkringsbransch, der redbarheten sättes på prof, har lärt mig, att de allra flesta förskingringar orsakas af lättsinne, bristande känsla af ansvar och bristande kontroll. Ingen, som vill gälla för att vara hederlig karl, drar sig gerna för att taga vård om andras egendom eller medel — det är en hederssak — men om förmågan att motsvara förtroendet svarar mot den goda viljan, dermed är icke så noga.

Är det nu för mycket begärddt, att den, som åtager sig sådant ansvar, för bok öfver sin förvaltning?

Huru långt bokföringstvånget bör utsträckas eller hvilka kategorier böra upptagas bland de i § 2 här ofvan uppräknade, vågar jag emellertid icke bedöma. Att den kongl. förordningen af 1855 i berörda afseende kräfver en revision, synes mig emellertid på anförda grunder ovedersägligt.

Jag hemställer därför vördsamt, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, hvilka noggrannare bestämmelser angående bokföringsskyldighet äro af utvecklingen påkallade, och för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill utredningen kan föranleda.»

Gällande lagstiftning angående bokföringsskyldighet torde, åtminstone i den mån densamma afser enskilda personer, kunna sägas hvila på den uppfattningen, att dylik skyldighet bör åligga dem, hvilka på grund af beskaffenheten utaf deras verksamhet kunna antagas behöfva i någon större utsträckning anlita krediten. Det allmänna förtroendet är en grundval för omsättningen, och skydd mot missbruk af detta förtroende är därför ett viktigt samhällsintresse. En förutsättning för beredande af sådant skydd är emellertid, att, då en näringsidkare kommer på obestånd och måste inställa sina betalningar, tillfälle gifves att inhemta tillförlitlig och fullständig upplysning, huru han begagnat det honom lemnade förtroendet, samt hvad anledningen är till det obestånd han iråkat. Då ordentligt och ändamålsenligt förda handelsböcker i detta hänseende bereda den säkraste kännedomen, är bokföring öfver rörelsen för näringsidkaren en skyldighet ej blott mot honom sjelf, utan äfven mot det allmänna.

Denna åskådning synes utskottet riktigt angifva de allmänna gränser, inom hvilka bokföringstvång är berättigadt, men utanför hvilka detsamma icke bör sträckas. Med allt erkännande af bokföringens betydelse såsom manande till ordning och eftertanke kan det, såsom äfven motionären framhållit, icke ifrågasättas, att dylikt tvång skulle föreskrivas för enskilda personer, som stå utom affärlifvet. Sådant skulle utgöra ett intrång i den enskilda sjelfbestämningsrätten, hvartill från allmän synpunkt icke funnes tillräcklig anledning. Hufvudsakligen samma erinran torde kunna framställas mot motionärens förslag, att bok-

föringspligt skulle åläggas en hvar, som till förvaltning mottoge annans egendom, särskildt om med detta förslag åsyftas, att förvaltning af annans egendom skulle för den, som mottagit sådant uppdrag, medföra skyldighet till bokföring äfven rörande hans egna ekonomiska angelägenheter. En dylik bestämmelse, hvilken skulle innebära en högst väsentlig utsträckning af ifrågavarande förpligtelse, är enligt utskottets åsigt hvarken lämplig eller med hänsyn till dem, hvilkas medel sålunda skulle skyddas, af något verkligt behof påkallad. Af motionärens framställning synes framgå, att han i synnerhet afsett sådana personer, omynliga, ålderstigna eller fattiga, hvilka äro urståndsatta att sjelfva tillvarataga sina intressen. Den förvaltning, om hvilken sålunda är fråga, torde emellertid i regel vara af den beskaffenhet, att gällande stadganden angående förmyndares och gode mäns åligganden derå äro tillämpliga, samt en redovisningsskyldighet, hvilken förutsätter räkenskapsföring rörande de omhänderhafda medlen, alltså redan är föreskrifven. Det ansvar, som är förenadt med vårdslöst eller oredligt handhavande af egendom, som man fått sig anförtrodd, synes ock göra ett allmänt stadgande om bokföring i dylika fall mindre behöfligt.

Utskottet, som alltså ansluter sig till den uppfattning, på hvilken gällande lagstiftning i förevarande ämne är byggd, finner deremot, i likhet med motionären, anmärkningar i vissa hänseenden kunna framställas mot det sätt, hvarpå denna uppfattning för det närvarande är genomförd. Af hvad utskottet ofvan anført om syftet med bokföringskyldigheten torde framgå, att detta syfte skulle bäst tillgodoses derigenom, att dylik skyldighet ålades dem, hvilka bedrifva rörelse af större omfattning, oafsedt den yrkesställning de i öfrigt intoge. En föreskrift af detta innehåll torde dock knappast kunna blifva af tillräcklig tydlighet och bestämdhet, och det har därför ansetts nödigt att närmare angifva de slag af näringsidkare, hvilka bokföring åligger. Den uppräknade af särskilda yrken, som 2 § af ifrågavarande förordning i detta ändamål innehåller, läser emellertid på grund af de ändrade förhållandena, som uppstått efter tiden för förordningens tillkomst, numera vara i viss mån föråldrad och ofullständig. I densamma upptages nemligen icke en del näringar, hvilka i våra dagar ofta bedrifvas i så stor omfattning, att bokföringsskyldighet borde förefinnas. Motionären har i sådant afseende omförmålt några exempel, och äfven andra dylika torde kunna anföras. Det synes därför vara lämpligt och behöfligt, att nämnda bestämmelser underkastas ompröfning i ändamål, att förutom nu uppräknade näringsgrenar jemväl andra, som kunna anses med hänsyn till betydelse för affärlifvet vara med dem likställda, måtte, i den mån de

utöfvas i afsevärd omfattning, få sig ålagd skyldighet att föra handelsböcker.

Att, liksom jordbruket, de näringar, hvilka med jordbruket sammanhänga, äro fritagna från bokföringspligt, synes utskottet riktigt, men bestämmelsen härom, sådan den för närvarande är affattad, lärer i tillämpningen hafva gifvit anledning till skiljaktiga åsigter angående frågan, hvilka näringar i förekommande fall böra anses på sådan grund vara undantagna. Stadgandets mening torde vara, att undantaget afser endast sådana näringar, hvilka utgöra verkliga binärningar. Är deremot en näring i och för sig af den beskaffenhet och omfattning, att den är hänförlig under bestämmelserna om bokföringsskyldighet, torde dylik skyldighet böra åligga näringsidkaren, äfven om näringen står i närmare eller fjernare samband med jordbruk. Att med bestämdhet angifva gränsen härutinnan lärer möta synnerliga svårigheter, men det torde i allt fall förtjena att tagas under öfvervägande, huruvida ett förtydligande skulle kunna åstadkommas och enhet i rättstillämpningen derigenom vinnas.

Med hänsyn till hvad sålunda anförts och då en revision af bestämmelserna i ämnet i syfte att gifva desamma en tydligare och mer tidsenlig affattning torde jemväl i andra afseenden kunna icke utan skäl ifrågasättas, får utskottet hemställa,

att Riksdagen måtte, i anledning af förevarande motion, i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande, om och i hvad mån gällande bestämmelser angående utsträckningen af skyldigheten att föra handelsböcker kunna erfordra utvidgning eller förtydligande, samt för Riksdagen framlägga förslag till de lagbestämmelser, hvartill förhållandena kunna anses föranleda.

Stockholm den 6 maj 1902.

På lagutskottets vägnar:

CARL B. HASSELROT.